

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Melinda Sjunnesson

Svikna kvinnor i en exkluderande rättsapparat

- En intersektionell analys av lagstiftningen mot könsbaserat
våld

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Uta Bindreiter

Termin: HT 2014

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	4
1 INLEDNING	5
1.1 Allmänt	5
1.2 Syfte	5
1.3 Frågeställningar	6
1.4 Avgränsningar	6
1.5 Metod, perspektiv och teori	6
1.6 Material	7
1.7 Forskningsläge	8
1.8 Disposition	8
2 INTERSEKTIONALITET	9
2.1 Maktteorier inom intersektionalitet	9
2.2 Feministisk hegemoni	11
2.3 Sammanfattning	12
3 LAGSTIFTNING MOT KÖNSBASERAT VÅLD	14
3.1 Kvinnofridslagstiftning i Sverige	14
3.2 Internationell lagstiftning mot könsbaserat våld	16
3.3 Sveriges ansvar för sina internationella åtaganden	18
3.4 Sammanfattning	19
4 KVINNOR I ANKNYTNINGSRELATIONER	21
4.1 Tvåårsregeln	21
4.2 Skyddsregeln	21
4.3 Kritik mot skyddsregeln	22

4.3.1	Graden av våld	23
4.3.2	Tidsaspekten	24
4.3.3	Förhållandets upphörande	24
5	PRAXIS PÅ SKYDDSREGELN	25
5.1	MIG 2011:25	25
5.1.1	Konsekvenser av rättsfallet	26
5.2	Beslut från Migrationsverket	27
5.2.1	Migrationsverkets syn på graden av våld	27
5.2.2	Tidsaspekten enligt Migrationsverket	28
5.2.3	Har förhållandet avslutats på grund av våldet?	29
6	ANALYS	30
6.1	Den intersektionella analysen	30
6.2	Den internationella lagstiftningen	32
6.3	Sammanfattning	33
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	34
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	37

Summary

All women in Sweden have the right to a life free from gender-based violence in close relationships. Since the early 1990s, the Swedish government sees the goal to eradicate all gender-based violence as a priority, to achieve full equality between the sexes. However, there is a group of women who are forced to choose between putting up with domestic violence or being deported. Several reports from both the state and the civil society recognizes legal uncertainty for women who are granted residence permit because of a relationship to a man with residence permit in Sweden (attachment relationship). In the design of protective legislation for that group of women, the state has assessed prevention of the risk of taking advantage of the right of immigration through marriage of convenience as more important, than to give women a legally secure protection against violence. These women's protection is on the table of migration law and because of the vagueness of the prerequisites for the protection rule for women in an attachment relationship, the practice has varied greatly.

Sweden has on an international level made a number of commitments to the UN to protect women from gender-based violence. The UN highlights asylum seekers and migrant women particularly vulnerable groups and provides that States need to take special measures to protect these women, and that an intersectional perspective is necessary to emphasize that several repressive structures interact. In a comparison between Swedish and international legislation, conclusions can be drawn that Sweden has violated its commitments.

How is it that women in an attachment relationship is treated differently than other women? This paper aims to investigate whether a construction of an intersectional perspective can answer that question. Intersectionality theory takes into account more social identities than gender to examine where oppression comes from. Through a postcolonial analysis, we can see how a

structural racism that persists from colonialism, distinguishes "us" and "them" based on race and ethnicity. I think that by distinguishing women, we will never reach full equality, and especially not eradicate gender-based violence against all women.

Sammanfattning

Alla kvinnor i Sverige har rätt till ett liv fritt från könsbaserat våld i nära relation. Sedan början av 1990-talet har den svenska staten sett det som ett prioriterat jämställdhetsmål att utrota allt könsbaserat våld för att uppnå full jämställdhet mellan könen. Dock finns det en grupp med kvinnor som tvingas välja mellan att stå ut med våld i nära relation eller att bli utvisad. Flertalet rapporter från både stat och civilsamhälle uppmärksammar rättsosäkerheten för kvinnor i anknytningsrelationer. Vid utformningen av skyddslagstiftning för den gruppen av kvinnor har staten bedömt att risken för att utnyttja rätten till invandring genom skenäktenskap är viktigare att undvika än att ge kvinnorna ett rättssäkert skydd mot våldet. Kvinnornas skydd ligger på migrationsrättens bord och på grund av oklarheten i rekvisiten till skyddsregeln för kvinnor i anknytningsrelation har praxis varierat starkt.

Sverige har på ett internationellt plan ett flertal åtaganden mot FN att skydda kvinnor från könsbaserat våld. FN lyfter fram asylsökande och migrerande kvinnor som extra utsatta grupper och föreskriver att staterna ska ta till särskilda åtgärder för att skydda dessa kvinnor, samt att ett intersektionellt perspektiv behövs för att understryka att flera förtryckande strukturer samverkar. I en jämförelse mellan svensk och internationell lagstiftning menar jag att genom Sverige har brutit mot sina åtaganden.

Hur kommer det sig då att kvinnor i anknytningsrelation behandlas annorlunda än andra kvinnor? Den här uppsatsen syftar till att undersöka om ett anläggande av en intersektionellt perspektiv kan ge svar på den frågan. Intersektionalitetsteorin tar hänsyn till fler sociala identiteter än kön för att undersöka var förtryck härstammar ifrån. Genom en postkolonial analys kan vi se hur en strukturell rasism som lever kvar från kolonialismen, särskiljer ”vi” och ”dem” baserat på ras och etnicitet. Jag menar att genom att särskilja kvinnor kommer vi aldrig nå full jämlikhet, och i synnerhet inte utrota könsbaserat våld mot alla kvinnor.

Förord

That man over there says
that women need to be helped into carriages,
and lifted over ditches,
and to have the best place everywhere.
Nobody ever helps me into carriages,
or over mud-puddles,
or gives me any best place!
And ain't I a woman?

Sojourner Truth, 1851

Stycket är ett utdrag ur Sojourner Truth's dikt "Ain't I a woman?" från 1851. Sojourner föddes in i slaveri och var förkämpe för kvinnors rättigheter och kampen mot slaveri. Dikten lästes upp av Sojourner första gången på Ohio Women's Rights Convention och jag tycker att den är en fantastisk illustration av icke-vita kvinnors känsla av förtryck och orättvisa. Inför valet av ämne för uppsatsen hade Sverigedemokraterna just fått över 13 % av rösterna i riksdagsvalet. En stark känsla av obehag över att acceptansen för att rasismen växer i Sverige låg över oss som en tung slöja. Jag har länge vetat att jag vill skriva min kandidatuppsats ur ett kritiskt perspektiv och tidsandan har inspirerat mig i att det finns fler förtryck än könsbaserade som behöver lyftas, även inom rättsapparaten.

Stort tack till min handledare Uta Bindreiter för att du uppmuntrade mig att fortsätta skriva om ämnet intersektionalitet när självförtroendet sviktade.

Jag skulle också vilja skicka en massa kärlek till min fantastiska omgivning som har stöttat mig under uppsatsskrivandet. Extra tack till mamma, Ellen och Frida som har bidragit med enormt bra kritik till uppsatsen. Ni är alla ovärderliga.

1 Inledning

1.1 Allmänt

Lagstiftningsarbetet mot mäns våld mot kvinnor i nära relationer har sedan 90-talet bedrivits i jämn takt med den internationella utvecklingen. Ju längre i utvecklingen man kommit desto mindre kontroversiellt har det blivit att våldet är en produkt av en strukturell könsmaktsordning. Sedan lagstiftningen tillkom har mycket hänt i Sveriges samhällsstrukturer, en alltmer globaliserad värld har bidragit till stora migrationsströmmar och ett mångkulturellt samhälle. I takt med globaliseringen har fler maktstrukturer än kön uppmärksammats som upphov till förtryck, intersektionalitetsteorin, till skillnad från den feministiska analysen, väver in fler sociala identiteter än kön som grunden för olika typer av förtryck. Anknypningsrelation är det vanligaste sättet för kvinnor att få uppehållstillstånd men trots det verkar inte lagstiftningen hänga med i utvecklingen. Från flera olika håll har skyddsregeln mot våld i nära relationer i utlänningslagstiftningen kritiserats för att vara rättsosäker och bidra till att kvinnor i anknypningsrelationer tvingas stanna med män som utsätter dem för våld. Intersektionalitetsteorin kan användas som ett verktyg till att förklara varför svensk lagstiftning behandlar kvinnor olika, beroende på om de har uppehållstillstånd eller inte.

1.2 Syfte

Det övergripande målet med uppsatsen är att anlägga ett intersektionellt perspektiv på den svenska och internationella lagstiftningen mot könsbaserat våld. På så sätt vill jag undersöka hur det kan komma sig att den svenska lagstiftningen leder till att kvinnor i anknypningsrelationer som utsätts för våld i nära relationer inte får ett fullvärdigt skydd och de bakomliggande orsakerna till problemet. Syftet är att istället för det traditionella genusperspektivet öppna upp för ett mer mångfacetterat perspektiv.

1.3 Frågeställningar

Följande frågeställningar kommer besvaras i analysen:

- Kan man ur ett intersektionellt perspektiv förklara varför könsbaserat våld mot kvinnor i anknytningsrelationer behandlas annorlunda av lagstiftaren än våld mot andra kvinnor?
- Strider den annorlunda behandlingen mot internationell lagstiftning?

1.4 Avgränsningar

Förutom s.k. ”postorderfruar” är den bristande kunskapen hos Migrationsverket om kvinnors flyktingskäl en av orsakerna till att så många kvinnor tvingas söka asyl på grund av en anknytningsrelation. Asylprocessen ur ett genusperspektiv är ett mycket intressant område, som det dock inte finns utrymme att behandla i den här rapporten.

Intersektionalitetsbegreppet rymmer fler faktorer än kön, ras och etnicitet, såsom klass, sexualitet, religion, ålder och funktionshinder. Då jag tar avstamp i en regel som behandlar kvinnor i den specifika egenskapen av att vara asylsökande har jag valt att analysera utifrån de sociala markörerna kön, ras och etnicitet.

1.5 Metod, perspektiv och teori

Eftersom syftet med uppsatsen är att visa hur gällande rätt är otillfredsställande, dels på grund av rättsosäkerhet, dels på grund av rättviseperspektivet, har jag gått ifrån den vanliga rättsdogmatiska metoden och istället använt mig av en kritisk rättsdogmatisk metod. Rättskällor och annat material jag använt i rapporten är utvalda för att kunna dra slutsatser som sedan

kan besvara mina frågeställningar, vilka är gjorda utifrån ett visst antagande om gällande rätt.¹

Uppsatsens frågeställningar utgår från ett intersektionellt perspektiv. Det är en del av critical race-teorin vars syfte är att synliggöra hur rättsväsendet kan reproducera rasism.² Intersektionalitet lyfter fram individers subjekt-positioner inom en strukturell samhällsordning. Om man jämför med den feministiska teorin, vilken intersektionalitet delvis har framstått ur, lyfter intersektionalitet fram fler maktstrukturer än kön som grund för förtryck, exempelvis klass, ras och etnicitet.³

1.6 Material

Den huvudsakliga källan till information om könsbaserat- och anknytningsvåld finns i tryckta källor. Jag kommer utgå främst från SOU:n ”Kvinnor och barn i rättens gränsland” (SOU 2012:45) samt två propositioner, en angående kvinnofrid (Prop. 1997/98:55) och en om skydd mot våld i anknytningsrelationer (Prop. 1999/2000:43). Beslut från Migrationsverket för att illustrera gällande rätt är hämtade ur ”Fortsatt uppehållstillstånd vid brusten anknytning på grund av våld eller allvarlig kränkning – En kartläggning av tillämpningen” (Ds 2014:38).

Jag använder FN-konventioner för att beskriva det internationella rättsläget, främst CEDAW och Kvinnovåldsdeklarationen (A/RES/48/104).

För anläggningen av ett intersektionellt perspektiv har jag använt mig huvudsakligen av boken ”Intersektionalitet” (2005) av två av Sveriges mest framstående genusforskare; Diana Mulinari och Paulina de los Reyes.

¹ Korling, Fredric & Zamboni, Mauro, *Juridisk metodlära*, Studentlitteratur, Lund, 2013 s. 39.

² Ibid. s. 313.

³ Ibid. s. 324, se även de los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana, *Intersektionalitet – Kritiska reflektioner över o(jäm)likhetens landskap*, upplaga 1:1, Liber, Lund, 2005 [i forts. Mulinari 2005] s. 7-11.

1.7 Forskningsläge

Forskningsläget kring våldet i anknytningsrelationer är förhållandevis stort. Skyddsregeln har kritiserats vid ett flertal tillfällen av både offentliga utredare, frivilliga organisationer och opinionsskapare. Även den intersektionella forskningen har vunnit brett fotfäste och är idag allmänt accepterad som ett självklart komplement till feminismen inom genusforskningen.

1.8 Disposition

För att skapa en grundläggande förståelse för vad ett intersektionellt perspektiv innebär kommer jag börja med att ge en förklaring av begreppet samt bakgrunden till den intersektionella analysen och varför den behövs. I kapitel 2 utreder jag den internationella och den svenska kvinnofredslagstiftningen. Här lyfts viktiga milstolpar i förarbeten och konventionstexter för att visa vilka ideologiska tankar och mål som ligger bakom arbetet. Kapitel 3-4 behandlar skyddslagstiftning för kvinnor i anknytningsrelationer samt ett rättsfall och beslut från Migrationsverket som illustrerar den gruppen av kvinnors rättsosäkerhet. Till sist besvaras i analysen mina frågeställningar utifrån den information som framkommit i rapporten.

2 Intersektionalitet

Den intersektionella analysen används som ett teoretiskt verktyg för att med nya ögon, på ett mer mångfacetterat sätt än den traditionella feministiska analysen om könsmaktsordningen, ifrågasätta kunskapen om vilka maktstrukturer som styr den sociala ordning vi lever i. Intersektionalitet härstammar från en kritik inom den antirasistiska feminismen mot den västerländska feminismens vita hegemoni⁴ och synliggör maktstrukturer inom feminismen.⁵ I ett intersektionellt perspektiv vävs flera sociala identiteter in såsom ras⁶, etnicitet, heterosexualitet, klasstillhörighet osv. vilket skapar ett vidare ”vi” och ”dem”, än det baserat enbart på kön i analysen av strukturella maktmönster. Ingen av maktordningarna står över varandra, men genom att kontextualisera maktanalyser går man ifrån en endimensionell förståelse av makt och ser istället att flera olika strukturer medverkar till att behålla en överordning av individers subjekt-position.⁷ Olika maktteorier används för att förstå samhällets organisering som sker genom strukturerna. För att förstå dem är det viktigt att titta på varför maktrelationer uppstår, det räcker inte med att bara erkänna olika sociala identiteter, utan vi måste också förstå varför olikheterna finns och hur de hänger samman.

2.1 Maktteorier inom intersektionalitet

Både Black Feminism och den postkoloniala teorin är maktteorier som exemplifierar hur icke-vita grupper exkluderas från den vita feministiska diskursen. Syftet med att lyfta fram dessa teorier är att visa hur rasism uppstår och institutionaliseras.

⁴ Hegemonibegreppet kommer att förklaras mer utförligt senare, tills vidare kan läsaren förstå det som ett sätt att beteckna den makt som en ledande samhällsklass bedriver utan fysiskt eller psykiskt tvång.

⁵ Mulinari 2005 s. 15.

⁶ ”Ras” används för en förståelse av dess sociala konstruktion, och har ingenting med biologisk förståelse för raser att göra (se Korling 2013, s. 321).

⁷ Ibid. s. 17.

Black feminism uppstod i USA på 1970-talet och är en reaktion på rasismen som är djupt rotad både institutionellt och strukturellt i USA, som en direkt konsekvens av kolonialismen.⁸ Centrala begrepp inom Black feminism är ”annanhet” och ”osynliggörande” som illustrerar hur svarta kvinnor exkluderas i amerikansk feminism. ”Annanhet” innebär utmålandet av en annan grupp som främmande och avvikande, medan ”osynliggörande” beskriver hur kön konstrueras ur den vita medelklasskvinnans perspektiv och på så sätt förbiser eller ignorerar andra gruppers erfarenheter och intressen.⁹ Black feminism lyfter fram att icke-vitas erfarenhet av förtryck är annorlunda än vita kvinnors erfarenheter. De menar att den vita feminismen medvetet exkluderar svarta på grund av oviljan att ge ifrån sig en privilegierad maktposition.¹⁰

Postkolonialismen fokuserar, till skillnad från rörelser som Black feminism, inte på den direkta kolonialismen utan på hur kolonialiseringssprocessen skapade rasifiering och på så sätt ledde till den rådande hierarkiska världsbilden där en västerländsk kultur härskar.¹¹ Den postkoloniala analysen förklarar hur historiskt skapade maktstrukturer som uppstått ur kolonialismen idag reproduceras i ett samhälle som blir alltmer globaliserat. Globalism förknippas med fri rörlighet och det globala kapitalet kräver nya typer av produktion och distribution, vilket har lett till en omfattande migration.¹² Utbredd migration och allt hårdare gränskontroller leder till osäkra levnadsvillkor för de som tvingas migrera.¹³ Ojämligheten i det globala rummet idag hänger ihop med hur kolonialismen exploaterat och kvarhåller före detta kolonialisera länder i en underordnad position.

Genom att dra kopplingar mellan kunskapsproduktion och kunskapsinnehåll förklarar postkolonialismen hur västerländsk kultur definierar sanningen.¹⁴ De sanningsregimer som skapas definierar verkligheten för att göra den begriplig

⁸ Mulinari 2005 s. 54.

⁹ Ibid. s. 55.

¹⁰ Ibid. s. 56.

¹¹ Ibid. s. 62.

¹² Red. de los Reyes, Paulina, *Postkolonial feminism*, volym 2, Tankekraft förlag, Hägersten, 2012 [i forts. de los Reyes 2012] s. 26.

¹³ Ibid. s. 14.

¹⁴ Mulinari 2005 s. 70 f.

och hanterbar, men utesluter också de ”andras” definition av sanningen.¹⁵ På så sätt blir en västerländsk syn på hur världen fungerar normen, även för icke-västerländska länder eftersom de är beroende av det globala kapitalet.

Särskiljandet mellan ”vi” och ”dem” upprätthålls, dels genom sanningsregimer och kunskapsproduktion dels genom den fortsatta exploateringen av icke-västerländska länder. Särskiljandet påverkar både på en strukturell, institutionell och individuell nivå vilket får en direkt inverkan på individers möjligheter att agera fritt inom samhällets ramar.¹⁶ Exempel på hur är oförstående för kulturella skillnader eller förutfattade meningar om vissa grupper av människor på grund av deras etnicitet eller ras vilket leder till olika typer av diskriminering.

2.2 Feministisk hegemoni

Hegemonibegreppet förklaras av Gramsci som ett tyst samtycke hos individer till den rådande överordningen i samhället. Detta skapar underordnade medvetandeformer hos individer vilket döljer deras egna, verkliga, intressen.¹⁷ Det kan förklaras som ”[...] en dominansform baserad på socialt sanktionerade överenskommelser om vad som är rätt, normalt och verkligt.”¹⁸

Feministisk hegemoni innebär att det finns en hierarki inom feminismen med en privilegierad grupp av kvinnor som har utvecklat och bestämt hur kritiken mot samhällsliga könshierarkier ska se ut.¹⁹ Utifrån den hegemoniska feministiska diskursen påstås att kvinnor upplever ett gemensamt förtryck och delar samma intressen enbart på grund av deras egenskap av att vara kvinna.²⁰ Mulinari och de los Reyes menar att hegemonisk feminism blivit institutionaliserad i exempelvis vetenskaplig genusvetenskap, populärkultur

¹⁵ de los Reyes 2012 s. 12.

¹⁶ Mulinari 2005 s. 16.

¹⁷ Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund, 2000 [i forts. Winther 2000] s. 39.

¹⁸ Mulinari 2005 s. 79.

¹⁹ Ibid. s. 83.

²⁰ de los Reyes 2012 s. 112.

och statlig jämställdhetspolitik.²¹ Sättet man pratar om feminism inom institutionaliseringen kallas diskurs. En diskurs är mycket förenklat en idé om att språket är indelat i olika mönster, exempelvis en feministisk diskurs. Genom en diskursanalys tittar man på vilka bestämda sätt vi talar om feminism och genom språket bestämmer vad som är verkligt för feminismen och hur den ska förstås.²² Begreppet ”hegemonisk feminism” visar hur det kollektiva medvetandet genom institutionaliseringen bestämmer vad feminism är, vem som är feminist och framför allt vilka problem feminismen behöver handskas med.²³

När man har identifierat olika maktformer som ligger bakom förtryck utmanas bilden av feminism som ett globalt systraskap. Postkolonial feminism menar att genom att förneka att förtryck uppstår ur flera strukturer, bidrar man till att den vita hegemonins utgångspunkt och överhöghet blir starkare.²⁴ Ett illustrativt exempel för hur den vita referensramen exkluderar ”de andra” är den feministiska kampanjen mot våldtäkt. En slogan som länge använts är ”*När en kvinna säger nej, så menar hon nej!*”. Uttrycket säger inte bara åt män vad de inte får göra, utan talar även om för kvinnorna hur de ska agera. Man värderar språkliga egenskaper som effektivitet, individualism och omedelbarhet, något som i många fall är främmande för icke-västerländska språkkulturer och därmed blir kvinnor som inte är vana vid den västerländska språkkulturen exkluderade.²⁵

2.3 Sammanfattning

Intersektionalitet används för att inkludera fler faktorer än enbart den könsbaserade i analysen av olika typer av förtryck av individer. Olika maktteorier vävs samman för att förstå var förtryck härstammar från, jag vill illustrera detta med hjälp av röster från Black feminism rörelsen och den

²¹ Mulinari 2005 s. 82 f.

²² Winther 2000 s. 71.

²³ Mulinari 2005 s. 82.

²⁴ de los Reyes 2012 s. 116.

²⁵ Ibid.

postkoloniala analysen. Genom att utgå från hur rasism, eller ”annanhet”, tar sig form kan man skapa förståelse för hur en vit feminism har blivit hegemonisk, vilket exkluderar icke-vita grupper ur den feministiska diskursen.

3 Lagstiftning mot könsbaserat våld

3.1 Kvinnofridslagstiftning i Sverige

Grov kvinnofridskränkning hittar man i Brottsbalkens (SFS 1962:700) 4 kapitel 4a § 2 stycket. För brottslighet krävs att fem rekvisit är uppfyllda: gärningarna ska vara ett brott enligt 3,4,6 eller 12 kap BrB, offret ska vara en närstående person, dvs. en sambo eller maka, kränkningen ska vara upprepad och ha en systematiskt nedbrytande karaktär för offrets självkänsla, det krävs att det inte gått alltför lång tid mellan gärningarna och till sist krävs uppsåt för de enskilda gärningarna.²⁶

Brottet grov kvinnofridskränkning infördes som ett enskilt brott i brottsbalken år 1998. I propositionen Kvinnofrid konstateras att Sverige på flera sätt kommit långt i jämställdhetsarbetet men att våldet i nära relationer är ett allvarligt samhällsproblem som behöver uppmärksammas för att uppnå kvinnors jämlika rättssäkerhet.²⁷ Genom att specifikt kriminalisera könsbaserat våld, som är ett undantag från lagens könsneutrala systematik, ville man framhäva en bakomliggande maktstruktur.²⁸ Utredarna understryker att det handlar om en föreställning om mannens kontroll av kvinnan och kvinnans underställning som kännetecknar våldet. Kriminaliseringen omfattar systematiskt våld där de enskilda gärningarna inte behöver utgöra allvarliga brott i sig, men i ett större sammanhang utgör en allvarlig kränkning.²⁹ Lagstiftningen var högaktuell ur ett internationellt perspektiv då ett ökat internationellt engagemang ansågs ställa krav på större nationella åtgärder för skydd mot könsbaserat våld. Propositionen hänvisar bland annat till kvinnokonferensen i Peking år 1995 då

²⁶ Träskman, Per Ole, *Brottsbalken – En kommentar*, Zeteo, kommentaren till 4 kap. 4a § Norstedts Juridik, 1 juli 2014.

²⁷ Prop. 1997/98:55 s. 21.

²⁸ Ibid. s. 82 f.

²⁹ Ibid. s. 75 ff.

FN enades om att könsbaserat våld är ett uttryck för historiskt ojämlika förhållanden mellan kvinnor och män.³⁰

Propositionen behandlar kort våld mot kvinnor som har tillfälligt uppehållstillstånd på grund av en anknytningsrelation. Fokus läggs på utlänningsmyndigheternas prövning av seriositeten i anknytningsrelationer, och att uppehållstillstånd ska kunna vägras om det finns risk för våld i relationen.³¹

Efter införandet av lagstiftningen har våld i nära relationer blivit ett alltmer erkänt uttryck för ojämna maktstrukturer och en könsmaktsordning. Upphörandet av mäns våld mot kvinnor är ett av Regeringens delmål för jämställdhet i samhället, något som lyftes upp i den senaste jämställdhetspolitiska skrivelsen.³² Man valde då att ändra beteckningen för målet från ”könsrelaterat våld” till ”mäns våld mot kvinnor” för att betona vikten av den ojämlika maktordningen mellan könen.

Så sent som i somras kom SOU:n ”Våld i nära relationer – en folkhälsofråga” där arbetet med att förebygga våldet samt strategier för att förbättra hjälpen till våldsutsatta kvinnor behandlades. Det föreslås att våldet ska göras till en nationell folkhälsofråga för att betona dess seriositet.³³ Könsmaktsordningen och den ojämlika balansen mellan könen uppges, som tidigare, vara den bakomliggande strukturen till att våldet förekommer. Den patriarkala strukturen leder till att män genom våld kontrollerar kvinnors levnadsvillkor.³⁴ För att långsiktigt bekämpa våldet menar den nationella samordnaren att ett förebyggande arbete med jämställdhet behövs, bland annat genom upplysning och arbete i skolorna om könsmaktsordningen.³⁵

Även i SOU:n tas våldet mot kvinnor i anknytningsrelationer upp. Man refererar till tidigare doktrinen ”Kvinnor och barn i rättens gränsland” och

³⁰ Prop. 1997/98:55 s. 25.

³¹ Ibid. s. 29.

³² Skr. 2011/12:3.

³³ SOU 2014:49 s. 18.

³⁴ Ibid. se s. 18 och s. 44.

³⁵ Ibid. s. 19.

ansluter sig till åsikten att förhållandets seriositet och risken för våld måste utredas noggrant i varje anknytningsrelation.³⁶

3.2 Internationell lagstiftning mot könsbaserat våld

Mänskliga rättigheter har tidigare tillhört mannen. På 70-talet började dock uppmärksammas att det finns bakomliggande faktorer som bidrar till diskriminering av kvinnor, vilket hindrar kvinnor från att åtnjuta sina mänskliga rättigheter där en av strukturerna är mönstret bakom könsbaserat våld.³⁷ Sedan dess har ett massivt arbete förts för att stoppa våldet och idag är förbud mot könsdiskriminering en självklar del av FN:s kärndokument.³⁸ CEDAW³⁹ som trädde ikraft år 1979 och som explicit förbjuder all typ av diskriminering mot kvinnor, tillhör FN:s sju kärnkonventioner och är bindande för de länder som ratificerat den.⁴⁰ I början av 90-talet kom den första direkta lagstiftningen mot kvinnovåld. Som tillägg till CEDAW kom då Rekommendation 19 vilken inkluderar könsbaserat våld i det allmänna förbudet mot könsdiskriminering.⁴¹ Rekommendationen inkluderar alla typer av könsbaserat våld (både fysiskt och psykiskt) och understryker att traditionella maktstrukturer och underordnandet av kvinnor är orsaken till det könsbaserade våldet.⁴²

Vidare utveckling av förbudet mot könsrelaterat våld kom i och med Kvinnovåldsdeklarationen⁴³ år 1993. I deklarationen får könsbaserat våld

³⁶ SOU 2014:49 s. 127 f.

³⁷ Barberet, Rosemary, *Women, Crime and Criminal justice – A global enquiry*, Routledge, Oxon, 2014 [i forts. Barberet 2014] s. 91.

³⁸ Jämför FN-stadgans artikel 1 para 3, FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna artikel 2.

³⁹ Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women, 1979.

⁴⁰ Bexelius, Maria, *Asylrätt, kön och politik – En handbok för jämställdhet och kvinnors rättigheter*, 2 upplagan, Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar, Visby, 2008 [i forts. Bexelius 2008] s. 25.

⁴¹ CEDAW, General recommendation 19, A/47/3.

⁴² Ibid. punkt 11.

⁴³ Declaration on the Elimination of Violence against Women, A/RES/48/104.

definitionen av en historiskt ojämlik maktfördelning som kvarhåller kvinnor i en underordnad position gentemot män:

recognizing that violence against women is a manifestation of historically unequal power relations between men and women, which have led to domination over and discrimination against women by men and to the prevention of the full advancement of women, and that violence against women is one of the crucial social mechanisms by which women are forced into a subordinate position compared with men,⁴⁴

I deklARATIONEN framhålls att flykting- och migrantkvinnor är särskilt utsatta grupper.⁴⁵ I artikel 4 uppmanas stater att vidta vissa åtgärder för att förebygga och hjälpa våldsutsatta kvinnor. Bland annat uppmanas staterna att avsätta speciella medel för kvinnor som är särskilt utsatta, och ge våldsutsatta rätt till upprättelse och effektiv gottgörelse.

I en rapport gällande rekommendation 19 lyfts mäns våld mot kvinnor fram som inte bara en könsrelaterad företeelse, utan en patriarkal struktur som behöver ses i en större kontext. Patriarkala strukturer har tagit olika uttryck under historien, exempelvis genom kolonialism, post-kolonialism, migration och väpnade konflikter för att underordna och exkludera grupper som inte passar in i normen.⁴⁶ När man tittar på mäns våld mot kvinnor måste man därför iaktta fler sociala faktorer än kön som bidrar till kvinnors underordning. Genom att utöva våld mot kvinnor bibehålls könsmaktsordningen men även de andra strukturerna som förtrycker individer.⁴⁷ I rapporten lyfts flyktingkvinnor och migranter återigen fram som extra utsatta för våld då de lever utanför sina hem, i händerna på arbetsgivare eller främmande myndigheter.⁴⁸

2012 kom den senaste resolutionen från FN:s råd för mänskliga rättigheter om att öka insatserna mot könsbaserat våld. I punkt 6 i preamblen betonar rådet att

⁴⁴ Declaration on the Elimination of Violence against Women, A/RES/48/104, preamble.

⁴⁵ Ibid. preamble.

⁴⁶ UN General Assembly, In-depth study on all forms of violence against women: report of the Secretary-General, 2006, para 71.

⁴⁷ Ibid. para 73 & 361.

⁴⁸ Ibid. para 153-154.

staterna måste ge särskild uppmärksamhet åt marginaliserade grupper av kvinnor och ha i åtanke att en intersektionella förtryck förekommer.⁴⁹

3.3 Sveriges ansvar för sina internationella åtaganden

Stater har en skyldighet att respektera, skydda, uppfylla och främja mänskliga rättigheter. Rätten till frihet från könsbaserat våld är en grundläggande mänsklig rättighet. Dessutom ska staten se till att det sker ett förverkligande av rättigheterna, exempelvis genom preventiva metoder och upplysning om kvinnors rättigheter. Stater anslutna till bindande konventioner har skyldighet att både lagstifta mot våldet och att åtala och bestraffa förövare samt ge offret upprättelse.⁵⁰

Numera finns en individuell klagorätt till CEDAW-kommittén. Trots att kommitténs rekommendationer inte är rättsligt bindande har de visat sig ha effekt på konventionsstaternas agerande. År 2007 skickades en sådan individuell klagan in till kommittén. Det rörde två kvinnor med turkiskt ursprung i Österrike som, efter att sökt rättslig hjälp ett flertal gånger, inte fått någon respons vilket tragiskt slutade i att båda kvinnorna blev mördade av sina makar. CEDAW-kommittén ansåg att Österrike inte hade implementerat konventionens föreskrivna skydd för våldsutsatta kvinnor tillräckligt väl.⁵¹ De konstaterade att ansvaret för att skydda kvinnor mot könsbaserat våld sträcker sig bortom lagen, det måste finnas ett faktiskt skydd där staten ska iaktta ”due diligence”. Rekommendationen resulterade i att Österrike slutligen vidtog en rad åtgärder för att förstärka skyddet.⁵²

⁴⁹ 2011/12. Accelerating efforts to eliminate all forms of violence against women: remedies for women who have been subjected to violence, A/HRC/RES/20/12, preamble p. 6.

⁵⁰ Bexelius 2008 s. 30, se även Kvinnovaldsdeklarationen, art 4.

⁵¹ Barberet 2014, s. 52.

⁵² Progress of the World's Women 2011-2012; In Pursuit of Justice, UN Women 2011, s. 18.

I en rapport från International Commission of Jurists⁵³ (ICJ) har Sverige fått kritik bland annat för att inte ha avsatt tillräckligt med resurser för kvinnor som utsatts för könsbaserat våld.⁵⁴ Kritiken grundar sig bland annat i att regeringen avsatt för lite pengar till Kvinnojourer, en viktig institution för kvinnor utan uppehållstillstånd då de ofta inte har samma tillgång till det svenska rättsväsendet. Vidare kritiserar FN:s särskilda rapportör om våld mot kvinnor. Rapportören kritiserar den svenska synen på s.k. hedersvåld som ett problem som är åtskilt det vanliga könsbaserade våldet och därmed ges en särskild problematik som inte enbart är könsbaserad, utan även etniskt baserad.⁵⁵ Vidare rekommenderas att den nationella planen för att bekämpa rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering ska tas i större beaktande vid skyddet mot våld i nära relationer.

3.4 Sammanfattning

Svensk kvinnofridslagstiftning har under 90-talet följt den internationella utvecklingen. Allteftersom FN aktivt börjat arbeta med ett genusperspektiv på mänskliga rättigheter har svensk rätt utvecklats och idag är det en självklarhet att tala om en könsmaktsordning som en struktur som behöver bekämpas för att motverka våld i nära relationer. Man börjar titta på mer långsiktiga lösningar snarare än snabba kortsiktiga.

Flertalet FN-dokument framhäver att kvinnor som migrerar eller är flyktingar är särskilt utsatta för könsbaserat våld vilket kräver speciella resurser. I framförallt senare rapporter har vikten att lyfta fram fler faktorer än enbart kön betonats för att ge kvinnor skydd anpassat från sina individuella förutsättningar. I den svenska diskursen om mäns våld mot kvinnor har, trots

⁵³ ICJ är ett rättsligt organ som består av erfarna domare och jurister vars uppgift är att granska länders implementering av mänskliga rättigheter.

⁵⁴ Sexual orientation and gender identity in human rights law, References to Jurisprudence and Doctrine of the United Nations Human Rights System, 2010, fourth updated edition, s. 8.

⁵⁵ Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Sweden, A/HRC/4/34/Add.3, 6 February 2007.

den internationella kritiken, ett intersektionellt perspektiv inte implementerats i lagstiftarens kritiska perspektiv.

4 Kvinnor i anknytningsrelationer

4.1 Tvåårsregeln

Varje år kommer cirka 10 000 kvinnor till Sverige på grund av en anknytningsrelation.⁵⁶ Uppehållstillstånd för anknytning till en person med uppehållstillstånd i Sverige regleras i Utlänningslagens 5 kapitel, 8 §. Regeln, som också kallas tvåårsregeln, innebär att en person som söker uppehållstillstånd på grund av anknytning ska få ett tidsbegränsat uppehållstillstånd i två år. Om förhållandet fortfarande består efter de två åren anses det vara seriöst och personen får som huvudregel permanent uppehållstillstånd, konstruktionen kallas uppskjuten invandringssprövning. I propositionen till tvåårsregeln (anknytningspropositionen) nämns som skäl för den uppskjutna invandringssprövningen att risken för skenäktenskap och missbruk av rätten till invandring föranleder att förhållandets seriositet ska prövas innan personen kan få ett permanent uppehållstillstånd.⁵⁷ Motivet till att det är just två år som ska vara tidsgränsen nämns som en kodifiering av praxis på området.⁵⁸ I praktiken har det visat sig att tvåårsregeln i själva verket är en treårsregel, eftersom förhållandet måste bestå under prövningen för permanent uppehållstillstånd hos Migrationsverket.⁵⁹

4.2 Skyddsregeln

Ända sedan 70-talet då uppskjuten invandringssprövning började tillämpas i svensk migrationsrätt, har det funnits i beaktning att anknytningsrelationer kan få oönskade effekter genom att kvinnor tvingas stanna med våldsutövande

⁵⁶ SOU 2012:45 s. 170.

⁵⁷ Prop 1999/2000:43 s. 51.

⁵⁸ Ibid. s. 51.

⁵⁹ SOU 2012:45 s. 80.

män. För att kodifiera praxis på området infördes en skyddsregel år 2000 i nuvarande 5 kap 16 § 2 p UtlL (skyddsregeln). Enligt regeln kan en person beviljas uppehållstillstånd trots att relationen inte består i två år, om:

Förhållandet har upphört främst på grund av att i förhållandet utlänningen, eller utlänningens barn, utsatts för våld eller annan allvarlig kränkning av sin frihet eller frid.⁶⁰

Regeln i sig innehåller två rekvisit:

1. Personen eller dess barn har utsatts för våld eller kränkning av frihet och frid, samt
 2. Förhållandet har upphört främst på grund av våldet.
- I anknytningspropositionen uppställs ytterligare rekvisit:
3. Mindre allvarliga, enstaka våldshandlingar räcker inte.⁶¹
 4. Sammanboendet får inte ha varit helt kortvarigt.⁶²
 5. Förhållandet ska ha varit seriöst från början.⁶³

I själva verket ska alla fem rekvisit vara uppfyllda för att kvinnan ska ha rätt till uppehållstillstånd om hon lämnar mannen innan två(tre)årsperiodens slut. Som vi kommer se nedan finns oenighet i praxis i hur rekvisiten uppfylls.

4.3 Kritik mot skyddsregeln

Det har från flera håll riktats kritik mot att skyddsregeln är rättsosäker och oförutsägbar och att detta bidrar till att kvinnor stannar i en relation med en våldsam man.⁶⁴ Roks har utkommit med två rapporter som återger kvinnojourernas erfarenhet av anknytningsvåldet. Typsituationen för en kvinna som utsatts för våld i en anknytningsrelation beskrivs ungefär såhär: Män som begår våld i nära relationer är ofta kontrollerande och avundsjuka. De isolerar

⁶⁰ Utlänningslag (2005:716) 5 kap 16 § 2 p.

⁶¹ Prop 1999/2000:43 s. 53.

⁶² Ibid. s. 54.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Se bl.a. SOU 2012:45 s. 96.

kvinnorna som får svårt, eller rent av omöjligt, att integreras i samhället.⁶⁵ Kvinnornas självförtroende bryts ned genom den s.k. normaliseringsprocessen vilket gör dem till lätta ”offer”.⁶⁶ På grund av isolering och bristande kunskap om vilken hjälp som finns, samt språksvårigheter får de våldsutsatta kvinnorna svårt att söka hjälp från samhället.⁶⁷ Kvinnojourerna har ofta brist på juridisk kunskap och resurser för att anlita juridiska ombud vilket leder till att kvinnorna i rädsla för utvisning inte ser någon annan utväg än att återvända till den våldsutövande mannen.⁶⁸

Det är framförallt tre av rekvisiten som har utsatts för kritik då praxis har varit varierande. Det handlar om tidsaspekten (att förhållandet inte får ha varit kortvarigt), att våldet ska uppnå en viss nivå och att förhållandet måste ha upphört på grund av våldet.

4.3.1 Graden av våld

Enligt propositionen måste en viss grad av våld ha utövats för att kvinnan ska ”kvalificera sig” för skyddsbestämmelsen. Som konstaterats ovan jobbar staten för att kriminalisera allt könsbaserat våld. Även mindre allvarliga våldshandlingar som systematiskt kränker individen är kriminaliserade.⁶⁹ Propositionen indikerar här på att kvinnor utan permanent uppehållstillstånd ska utstå en viss grad av våld men förklarar inte hur mycket som är tillräckligt. Som resultat av detta kommer vi se att Migrationsverket i sin praxis har accepterat relativt mycket våld.

⁶⁵ Wihlén, Emma, *Fruimporten fortsätter – Om kvinnor som utsätts för våld i anknytningsrelationer*, Roks rapport 2/2010 s. 3.

⁶⁶ Ibid. s. 3.

⁶⁷ Wihlén, Emma, *Täckmantel äktenskap – Kvinnojourernas erfarenhet av fruimport*, Roks rapport 2/2009, s. 20.

⁶⁸ Ibid. s. 10.

⁶⁹ Prop. 1997/98:55 s. 75 ff.

4.3.2 Tidsaspekten

Sammanboendet ska ha varit inte helt kortvarigt. Enligt två avgöranden hos Utlänningsnämnden är fyra månader för kort tid, medan nio månader utgör tillräckligt lång tid.⁷⁰ Skälet till varför kvinnan inte skulle kunna lämna förhållandet direkt uttrycks i propositionen som ett hinder mot att utnyttja rätten till invandring genom anknytningsinvandring.⁷¹ Kritik riktar sig mot att lagstiftaren ställer upp krav på anknytning i en bestämmelse som har till syfte att skydda personer som blivit utsatta för våld just på grund av en anknytningsrelation.⁷²

4.3.3 Förhållandets upphörande

I propositionen nämns att man måste göra en samlad bedömning av omständigheterna i fallet för att se om förhållandet har upphört på grund av våldet.⁷³ Om det dröjer lång tid mellan att våldet utspelade sig och förhållandet upphör har Migrationsverket tolkat det som att den verkliga orsaken till förhållandets upphörande är en annan än våldet.⁷⁴

⁷⁰ Se UN 99/2000 och UN 418-00.

⁷¹ Prop 1999/2000:43 s. 54.

⁷² SOU 2012:45 s. 97.

⁷³ Prop 1999/2000: 43 s. 54.

⁷⁴ SOU 2012:45 s. 96.

5 Praxis på skyddsregeln

Skyddsregeln har sedan dess tillkomst genererat två avgöranden hos Migrationsöverdomstolen (MIG). Migrationsverkets praxis är på grund av den knapphändiga vägledningen snårig och bedömningarna ofta skönsmässiga utifrån den enskilda handläggarens bedömning, vilket resulterar i att det inte finns någon helt enhetlig bedömning i frågan. Jag kommer först gå igenom domen med relevans från MIG, och sedan ett antal av Migrationsverkets beslut som är refererade till i doktrin.

5.1 MIG 2011:25

En kvinna från Somalia nekades uppehållstillstånd av Migrationsverket efter att hennes relation upphört inom tvåårsperioden och hon förlorade rätten att stanna i Sverige. Kvinnan hade blivit utsatt för upprepat våld, både fysiskt och psykiskt i form av isolering och hot om utvisning om hon skulle anmäla våldet. Verket ansåg inte att relationen upphört på grund av våldet då kvinnan lämnat polisanmälan åtta månader efter att våldet hade upphört och därför kunde inte skyddsregeln tillämpas. Hon hade dessutom lämnat en försäkran om samlevnad under tiden som våldet hade förekommit, hon hade inte heller uppsökt läkare för övergreppen.

Migrationsdomstolen instämde med Migrationsverket om att övergreppen inte blivit anmälda inom rimlig tid. De framförde även att mannen inte förekom i brottsregistret eller att någon förundersökning inletts mot honom. Därmed ansåg domstolen att uppehållstillstånd inte kunde beviljas med stöd av skyddsregeln.

Migrationsöverdomstolen började med att påpeka att mannen hade varit kvinnans tolk vid inlämningen av samlevnadsförsäkran. Domstolen ansåg inte att det var rimligt att hon skulle berätta om övergreppen när det var förövaren

till dem som agerade tolk. MIG gick också noggrannare in på kvinnans särskilda förutsättningar för att anmäla våldet. Man konstaterade att hon kom från Somalia där mäns våld mot kvinnor varken är kriminaliserat eller ett ovanligt fenomen. Hennes make hade också utövat en massiv kontroll över henne och isolerat henne från möjligheter att uppsöka information om vilket skydd hon kunde få av det svenska samhället. Vad gäller bevisningen ansåg MIG att följande var tillräcklig för att göra misshandeln sannolik; lärares vittnesmål om yttre skador, socialförvaltningens anordnande av akut boende samt en tjänsteanteckning hos Migrationsverket där det framgick att kvinnan långt innan anmälan gjordes uttryckt rädsla för mannen och berättat om våldet.

5.1.1 Konsekvenser av rättsfallet

Den främsta slutsatsen som kan dras av rättsfallet är att MIG har förståelse för att det finns svårigheter för kvinnor som utsatts för våld i nära relationer att vända sig till polis och andra myndigheter för hjälp. Särskilt svårt är det om man inte kan språket och har liten erfarenhet av hur det svenska samhället fungerar. En kartläggning av tillämpningen av skyddsregeln visar att Migrationsverket inte ändrat sin praxis efter att rättsfallet kom, de flesta beslut som tagits efter avgörandet har saknat hänvisning till det.⁷⁵ I de få fall där hänvisning har gjorts handlar det främst om de särskilda omständigheterna för att söka hjälp gör att det är mer acceptabelt att kvinnan inte anmäler våldet så snart det äger rum.⁷⁶ I fallet hade kvinnan och mannen bott med varandra i nästan två år och det var därför inte fråga om förhållandet hade varit ”inte helt kortvarigt”. Inte heller ifrågasattes graden av våld av domstolen.

⁷⁵ Ds 2014:38 s. 36.

⁷⁶ Ibid.

5.2 Beslut från Migrationsverket

Till följd av rekvisiten i anknytningspropositionen är det som tidigare anförts tre frågor som huvudsakligen har skapat förvirring hos Migrationsverket. Nedan följer ett antal beslut i var och en av frågorna.

5.2.1 Migrationsverkets syn på graden av våld

Beslut 1⁷⁷: En kvinna hade blivit utsatt för psykisk misshandel bl.a. i form av hot om att bli utvisad till sitt ursprungsland, misshandeln resulterade i sömnproblem och koncentrationssvårigheter. Migrationsverket konstaterade att hon inte blivit utsatt för fysisk misshandel och att hoten inte kvalificerade sig som ”allvarliga kränkningar” som skulle leda till permanent uppehållstillstånd, kvinnan blev utvisad.

Beslutet visar på att Migrationsverket inte anser att upprepat hot utan fysiskt våld är tillräckligt för att skyddsregeln ska tillämpas.

Beslut 2⁷⁸: I ärendet hade en kvinna blivit utsatt för upprepad misshandel under två års tid. Våldet bestod av knuffar, skakningar och strypförsök. Hon hade blivit utsatt för psykisk misshandel i form av hot med yxa och samurajsvärd, hot om våldtäkt och isolering. Kvinnan hade ansökt om både besöksförbud och skyddat boende. Migrationsverket ansåg inte att misshandeln var av sådan art som avsågs i skyddsregeln. Kvinnan överklagade till Migrationsdomstolen som beviljade permanent uppehållstillstånd, de beaktade att våldet hade varit systematiskt och av allvarlig karaktär.

Migrationsverket såg inte till den systematiska upprepningen av våldet utan tittade på de enskilda tillfällena och menade att de i sig inte lever upp till vad som är skyddsvärt enligt skyddsregeln.

⁷⁷ SOU 2012:45 s. 86-87.

⁷⁸ Ds 2014:38 s. 28-29.

Beslut 3⁷⁹: Kvinnan i fallet hade blivit slagen med öppen hand vid tre tillfällen. Hon hade inte tillåtits gå ut på egen hand samt blivit hotad och trakasserad av mannen. När hon lämnade honom avslutade han med att misshandla henne och ringa hennes far i hemlandet för att säga att hon var en dålig och skamlig kvinna. Verket konstaterar att kontrollen är relaterad till kvinnans kön. De ger henne permanent uppehållstillstånd, men inte med stöd av skyddsregeln utan av 3 p i samma paragraf som rör ”andra skäl” än könsbaserat våld.

Migrationsverket konstaterade att de inte anser att våldet och den könsrelaterade kontrollen är sådan som omfattas av skyddsregeln utan närmare kommentarer om varför.

5.2.2 Tidsaspekten enligt Migrationsverket

Beslut 4⁸⁰: I fallet hade både en kvinna och hennes barn utsatts för trakasserier och våld samt våldtäktsförsök. Migrationsverket ifrågasatte inte uppgifterna men bedömde att paret sammanboende levtt upp till rekvisitet ”inte varit helt kortvarigt” då paret bott ihop i fyra månader.

I linje med tidigare avgöranden ansåg Migrationsverket att fyra månader inte utgör tillräckligt lång tid för att leva upp till rekvisitet.

Beslut 5⁸¹: Ett par hade gift sig redan i sitt hemland. Kvinnan hade dock kommit till Sverige först efter sex år. När hon väl kom hit utsattes hon för systematiskt våld och kränkningar i fyra månader innan hon lämnade mannen. Migrationsverket menade att det inte fanns några skäl att ifrågasätta huruvida förhållandet avslutats på grund av våldet. Däremot ansåg de att det var tiden i Sverige som räknades och att fyra månader är för kort tid. Kvinnan överklagade dock till Migrationsdomstolen som ändrade verkets beslut och

⁷⁹ Ds 2014:38 s. 31-32.

⁸⁰ SOU 2012:45 s. 87-88.

⁸¹ Ibid. s. 91.

beviljade permanent uppehållstillstånd. De menade att eftersom de långvarigt sammanbott tidigare ska den tiden sammanräknas med tiden i Sverige.

Slutsatsen i fallet är att tid då par bott tillsammans utomlands ska sammanräknas med tid de bott ihop i Sverige. Varför Migrationsverket inte ansåg att man ska göra på det sättet motiverar de inte, om tanken bakom tidsaspekten är att förhållandet ska framstå som seriöst är det svårmotiverat varför sammanboendetid i utlandet inte skulle inräknas.

5.2.3 Har förhållandet avslutats på grund av våldet?

Beslut 6⁸²: Efter en misshandel där en kvinna blev slagen med en glasflaska och puttad ned för en trappa fick kvinnan skyddat boende hos en kvinnojour. Efter en tid återtog hon kontakten med mannen och de åkte på en kryssning tillsammans. Men då hon inte kunde lita på honom lämnade hon honom igen. Verket ansåg vid en sammantagen bedömning att det inte var på grund av våldet hon lämnat mannen. De konstaterade att nio månaders sammanboende var mer än helt kortvarigt och att våldet varit trovärdigt.

Det framgick inte helt klart beslutet vad som var den avgörande faktorn. Migrationsverket anförde att det ska göras en sammantagen bedömning av flera olika omständigheter för att undersöka skyddsregelns tillämplighet. Vad som antagligen blev den avgörande faktorn i fallet var att kvinnan återupptog kontakten med mannen efter uppbrottet, och att det därför inte ansågs att det var på grund av våldet som hon lämnade mannen.

⁸² SOU 2012:45 s. 88.

6 Analys

Följande analys syftar till att besvara mina två frågeställningar; kan en intersektionell analys förklara varför kvinnor i anknytningsrelationer inte är skyddade mot våld i nära relationer? Och strider det bristfälliga skyddet mot internationell lagstiftning?

6.1 Den intersektionella analysen

Som framkommit av rapporten regleras kvinnor i anknytningsrelationers skydd mot våld i utlänningslagen. Anknytningspropositionens rekvisit för skyddsregelns tillämpning framstår som motsägelsefulla och vaga, vilket har bidragit till en varierande praxis från Migrationsverket som i sin tur leder till rättsosäkerhet för den gruppen av kvinnor.

I jämställdhetspolitisk doktrin och doktrin angående kvinnofrid framgår statens ambition att utrota mäns våld mot kvinnor som ett tydligt mål för att uppnå jämställdhet. Den feministiska teorin om könsmaktsordningen ligger bakom motiveringen att könsbetonad kriminalisering behövs för att göra en konkret markör mot våldet. Ingenstans i doktrinen som behandlar statens jämställdhetsambitioner lyfts dock komplexiteten med att vissa kvinnors skydd regleras i annan lagstiftning än den straffrättsliga. Rekvisiten i utlänningslagens skyddsregel korresponderar inte med de i kvinnofridslagstiftningen. Anknytningspropositionens rekvisit tolkas snarare så att de primärt tar sikte på att hindra att rätten till invandring missbrukas, skyddet för våldsutsatta kvinnor faller i glömska.

För att utrota allt våld mot kvinnor krävs att kvinnofridslagstiftningen utgör fundamentet för skyddsregeln. En fullständig korrespondens mellan regleringarna krävs och det innebär att samma rekvisit ligger till grund för skydd och brott. Inget av de tre omdiskuterade rekvisiten i

anknytningspropositionen ingår i kvinnofridslagstiftningen. Detta gör att det framstår som att kvinnor i anknytningsrelationer inte har samma rätt till frihet från könsbaserat våld som kvinnor med permanent uppehållstillstånd har.

Ur svensk jämställdhetspolitisk synvinkel är könet den huvudsakliga orsaken till förtryck. En intersektionell analys kan användas för att förklara skälet till att kvinnor i anknytningsrelationer osynliggörs och snarare behandlas som ett särintresse som ligger på den migrationspolitiska institutionens bord.

För att den intersektionella analysen ska få substans krävs att man undersöker hur det kommer sig att inte alla kvinnor har samma rättigheter. Den postkoloniala analysen går till botten med hur en institutionaliserad rasism har skapats genom den västerländska kulturens överhöghet som bibehålls genom kunskapsproduktion, gränsdragningar och exploatering. En koppling till Sveriges roll i det globala sammanhanget måste göras för att förklara hur Sverige i hög grad ingår i reproduktionen av hierarkin mellan kulturer i världen. Enligt ett postkolonialt perspektiv är orsaken till hur ”vi” och ”dem” mentaliteten upprätthålls den bibehållna makten i världshierarkin.

Särskiljandet av sociala identiteter har bidragit till att kvinnor som inte ingår i ”viet” blir exkluderade när man arbetar mot könsbaserat våld i nära relationer, istället utgår man från ”svenska” kvinnors erfarenheter. Sveriges ställning som västerländsk elit innebär att kunskapsproduktionen gynnar oss, vi får vara med och skapa ”sanningen”. Men som vi sett i rapporten leder vår föreställning om världen till uppfattningen att kvinnor i en anknytningsrelation skulle utnyttja rätten till invandring, vilket lagstiftaren har bedömt som viktigare att bekämpa än att ge kvinnorna rättssäkerhet.

Feminismens vita hegemoni är en produkt av den institutionaliserade rasismen. Utifrån den upplever alla kvinnor samma typ av förtryck, som är definierat ur den vita lagstiftarens verklighet. Jag menar att på grund av bristen på kunskap om olika kvinnors bakgrund och situation har den feministiska diskursen i Sverige exkluderat kvinnor som inte tillhör vår definition av vad en kvinna är.

Att kvinnor i anknytningsrelation blir behandlade annorlunda än andra kvinnor är bara ett exempel på hur staten inte lyckats inkludera alla kvinnor i arbetet för frihet från våld i nära relationer, en frihet som alla kvinnor borde ha rätt till och som ingår i de grundläggande mänskliga rättigheterna.

6.2 Den internationella lagstiftningen

Sverige har genom att ratificera CEDAW förbundit sig att motarbeta allt våld mot kvinnor. Kvinnovåldsdeklarationen uppmanar explicit anslutna stater att hindra våldet. Genom att definiera våldet som en produkt av en ojämlik struktur specificeras att långsiktigt arbete krävs för att ge alla kvinnor samma rätt till utveckling och frihet samt åtnjutande av sina mänskliga rättigheter.

Den senaste rapporten på Rekommendation 19 var början på att FN inrymmer ett intersektionellt perspektiv i synen på våld mot kvinnor. Rapporten indikerar på att konventionsanslutna stater måste börja se den komplexa bilden av förtryck som kvinnor med utländsk bakgrund utsätts för. I 2012 års resolution beskrevs explicit att intersektionalitet behövs för att inkludera marginaliserade grupper av kvinnor.

Den svenska staten har, som kommenterats ovan, inte inkluderat kvinnor i anknytningsrelationers situation i arbetet mot våld i nära relationer. Jag menar att det strider direkt mot Sveriges internationella åtaganden. Vi har kunnat se hur Österrike blivit kritiserade för att inte ha skyddat alla kvinnor som befinner sig i landet mot våld. CEDAW-kommittén markerade i avgörandet att kvinnor utan uppehållstillstånd ska inkluderas i skyddet och att stater har en skyldighet att skydda även dem för att leva upp till sina konventionsåtaganden.

FN:s särskilda rapportör mot kvinnovåld har kritiserat Sverige för att skilja på våld mot kvinnor och s.k. hedersvåld. Jag menar att det är ett målande exempel av hur vi skiljer på olika typer av våld mot kvinnor vilket resulterar i att fokus riktas åt fel håll. På samma sätt som med våld i anknytningsrelationer tenderar

staten här att se annorlunda på våldet på grund av våldsutövarens etnicitet. Allt våld mot kvinnor är våld mot kvinnor och borde behandlas på samma sätt. Dessutom uppmanade rapportören Sverige att inkludera antidiskrimineringsplanen i arbetet mot våld, detta betyder att fler mönster än könsförtryck behöver iakttas för att uppnå att alla kvinnor får åtnjuta sina mänskliga rättigheter.

6.3 Sammanfattning

En analys ur det intersektionella perspektivet pekar på att okunskapen om kvinnors olika erfarenheter och livssituationer leder till ett särskiljande av kvinnor i skyddet mot våld i nära relationer, beroende på om man har uppehållstillstånd eller inte. Jag menar, utifrån den analys som gjorts av svenska statens arbete mot könsbaserat våld, att det krävs att fler maktfaktorer vävs in i teorier kring var våldet härstammar från för att vi ska kunna åstadkomma ett rättssäkert skydd för alla kvinnor. Kvinnor i anknytningsrelationer ses idag som ett särintresse vars situation ska behandlas av invandringsmyndigheter när våldet, precis som för alla andra kvinnor, är ett mönster av en patriarkal struktur. Vi har i rapporten sett hur kvinnor i anknytningsrelationer blir bemötta närmast som kriminella personer som försöker kringgå invandringssystemet istället för att åtnjuta skydd mot könsbaserat våld. Ett skydd som Sverige åtagit sig att ge alla kvinnor då de har ratificerat bindande FN-konventioner. I och med att FN har börjat implementera ett intersektionellt perspektiv krävs att även konventionsanslutna stater börjar göra det, därmed strider bristen på ett intersektionellt perspektiv mot internationella åtaganden.

Ett krafttag behöver göras inom svensk jämställdhetspolitik för att inkludera alla kvinnor i eliminerandet av en förtryckande könsmaktsordning. Standarden har satts av FN och för att Sverige ska nå progression får inte den feministiska diskursen inom lagstiftningen stanna i föråldrade ideal.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Propositioner

Prop. 1997/98:55, Kvinnofrid

Prop. 1999/2000:43, Uppehållstillstånd på grund av anknytning

Statens offentliga utredningar

SOU 2014:49, Våld i nära relationer – en folkhälsofråga

SOU 2012:45, Kvinnor och barn i rättens gränsland

Regeringens skrivelser

Skr. 2011/12:3, Jämställdhetspolitikens inriktning 2011-2014

Departementsserien

Ds 2014:38, Fortsatt uppehållstillstånd vid brusten anknytning på grund av våld eller allvarlig kränkning – En kartläggning av tillämpningen

FN-rapporter

Progress of the World's Women 2011-2012; In Pursuit of Justice, UN Women 2011

Övrigt

Sexual orientation and gender identity in human rights law, References to Jurisprudence and Doctrine of the United Nations Human Rights System, 2010, fourth updated edition

Litteratur

Korling, Fredric & Zamboni, Mauro, *Juridisk metodlära*, Studentlitteratur, Lund, 2013

de los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana, *Intersektionalitet – Kritiska reflektioner över o(jäm)likhetens landskap*, upplaga 1:1, Liber, Lund, 2005

Red. de los Reyes, Paulina, *Postkolonial feminism*, volym 2, Tankekraft förlag, Hägersten, 2012

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund, 2000

Träskman, Per Ole, *Brottsbalken – En kommentar*, Zeteo, kommentaren till 4 kap. 4a § Norstedts Juridik, 1 juli 2014

Barberet, Rosemary, *Women, Crime and Criminal justice – A global enquiry*, Routledge, Oxon, 2014

Bexelius, Maria, *Asylrätt, kön och politik – En handbok för jämställdhet och kvinnors rättigheter*, 2 upplagan, Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar, Visby, 2008

Wihlén, Emma, *Fruimporten fortsätter – Om kvinnor som utsätts för våld i anknytningsrelationer*, Roks rapport 2/2010

Wihlén, Emma, *Täckmantel äktenskap – Kvinnojourernas erfarenhet av fruimport*, Roks rapport 2/2009

Elektroniska källor

FN-rapporter

Djupstudie av alla former av våld mot kvinnor – FN:s generalförsamling A/61/122/Add.1, UN General Assembly, In-depth study on all forms of violence against women: report of the Secretary-General, 2006

<http://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/SGstudyvaw.htm#more>

Hämtad 2014-11-20

Rapport från FN:s särskilda rapportör om våldet mot kvinnor

Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Sweden, A/HRC/4/34/Add.3, 6 February 2007

<http://daccess-dds->

ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G07/106/53/PDF/G0710653.pdf?OpenElement

Hämtad 2014-11-20

Rättsfallsförteckning

Utlänningsnämnden

UN 99/2000

UN 418-00

Migrationsöverdomstolen

MIG 2011:25